

BISTÅNDETS TRE ANSIKTEN

Principer och praxis i humanitära biståndsdoktriner

Mia Elovaara

Abstract

The purpose of humanitarian aid is to save lives, relieve suffering and maintain human dignity for people affected by armed conflicts, natural disasters or other crisis situations. Since crises and conflicts today are diverse and complex to manage, humanitarian aid, as well as international politics in general, are faced with new challenges.

On a global level humanitarian aid has increased in volume, and the number of aid actors has grown whilst other actors such as militaries recently have entered the humanitarian sphere. This largely affects the interaction between aid actors and nature of humanitarian aid as a whole.

The purpose of this study is to show how current principles and praxis of humanitarian aid are represented in three aid doctrines that I have formulated. The arguments and values of the three doctrines have been elucidated by a *reconstruction*.

The contents of the doctrines are analyzed using a number of *dimensions* that on a fundamental level are comprised of *superior values* and *value-systems*, and that on an operative level include *actors* and *concrete working methods*.

Nyckelord: Humanitært bistånd, värderingsprincip, ICRC, Läkare utan gränser, civil-militär koordinering, dimensioner

Antal ord: 8840

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte och metod.....	4
1.1.1	Teoretisk diskussion.....	5
1.2	Material.....	5
1.3	Avgränsningar	6
2	Biståndsdoktrinerna	7
2.1	Bistånd för individen	7
2.2	Bistånd för demokrati, utveckling och mänskliga rättigheter.....	10
2.2.1	Agera, provocera och utmana	12
2.3	Bistånd för fred och säkerhet.....	14
2.3.1	Civil-militär koordinering.....	14
2.3.2	Koordinering i Irak och Afghanistan	16
3	Analys	19
3.1	Värdekonflikter och överordnade värden	19
3.2	Biståndsaktörerna och deras konkreta arbetssätt	20
3.2.1	Analyschema	22
4	Slutsats	23
4.1	Avslutande kommentarer.....	23
5	Referenser	25

1 Inledning

Idén om att vi bör hjälpa människor i nöd växte sig stark efter att Röda Korsets grundare Henry Dunant på 1800 talet skrev i sina memoarer att skyddet för både civila och för krigsskadade soldater var otillräckligt under och efter krig. Dunants tankar om att vi har en moralisk skyldighet att hjälpa människor i nöd fastställdes senare i Genèvekonventionerna. Idag finns det vedertagna etiska principer som humanitära biståndsorganisationers arbetssätt vilar på. De främsta humanitära principerna är att arbetet ska utföras oberoende, opartiskt och neutralt. I det stora hela handlar det om att bistånd ska ges i syfte att begränsa lidande för människor i svår nöd. Biståndet ska vara ovillkorligt och politiska och militära omständigheter ska inte göra skillnad på hur och till vem biståndet riktas.

Konflikter runt om i världen är idag ofta av komplicerad art och krissituationer som exempelvis naturkatastrofer har på senare tid varit mycket omfattande. Det här innebär nya utmaningar för humanitärt bistånd som ska nå ut med nödhjälp till drabbade människor i sådana situationer. Det humanitära biståndet har växt i omfattning och antalet biståndsaktörer har ökat i antal samtidigt som nya aktörer, som företag och militär, tagit plats i det humanitära rummet.

Under senare tid har de traditionella biståndsprincipernas tillämpbarhet och giltighet börjat ifrågasättas från olika håll. Samtidigt finns det organisationer som Röda Korset, som uttryckt sin oro över att principerna inte tillämpas i humanitärt biståndsarbete. Andra biståndsaktörer hävdar att verksamheter som helt och hållet styrs av principerna innebär ett förlegat sätt att se på biståndsarbete. Det är idag på grund av det förändrade internationella klimatet omöjligt för humanitärt bistånd att vara politiskt och militärt oberoende, vilket de traditionella principerna kräver.

1.1 Syfte och metod

Den här studien syftar till att bringa ordning på argument och värderingar som beskriver humanitärt bistånd. Undersökningen kan ses som en översikt, men även som en förlängning av tidigare forskning rörande ämnet. Mitt bidrag är att sortera argumenten, vilket jag gör genom att ställa upp tre biståndsdoktriner. De innehåller dock inte helt självklara eller utkristalliserade ståndpunkter och argument, varför jag tar på mig ansvaret att rekonstruera innehållet i biståndsdoktrinerna.

Jag hävdar att det finns tre biståndsdoktriner med olika uppfattningar om vad humanitärt bistånd är. Syftet är tillika en fortsättning av min tes, då jag visar hur principer och praxis för humanitärt bistånd finns representerade i biståndsdoktrinerna.

Min avsikt är alltså att rekonstruera biståndsdoktrinernas innehåll. Utgångspunkten kommer bestå i att beskriva och analysera doktrinernas innehåll med hjälp av ett antal på förhand konstruerade dimensioner. Genom att utgå från mina dimensioner ska jag jämföra doktrinernas innehåll. Jag vill med hjälp av dimensionerna, lyfta fram hur doktrinerna förhåller sig till varandra, dels på principiell nivå men även när det gäller biståndsarbetet i praktiken.

Områden som berör mina dimensioner, är på principiell nivå *överordnade värden* och *värderingsprinciper*. Dessutom beskrivs *aktörerna* i doktrinerna på en operativ nivå och deras *konkreta arbetsmetoder* analyseras. Dimensionerna ska hjälpa till att reda ordning i doktrinernas olika argument om principer och praxis för det humanitära biståndet (Vedung, 1977: 90f).

Studien består av två huvudkapitel, varav det första kapitlet kallas *Biståndsdoktrinerna*. Här beskriver jag doktrinerna, en i taget. Beskrivningarna utgår från dimensionerna; överordnat värde, värderingsprincip, aktör och konkret arbetssätt. Som jag ovan nämner består kapitlet också av teoretiska kopplingar till empirin. Därmed ska jag arbeta induktivt och behandla min empiri, alltså doktrinernas innehåll genom att sätta vissa argument i en teoretisk kontext.

Det andra stora kapitlet är en *analys av dimensionerna* där jag ställer upp dimensionerna som i kapitlet hjälper mig att jämföra biståndsdoktrinernas innehåll. Jag sammanfattar sedan mina resultat i ett analyschema för att sedan presentera slutsatser och avslutande kommentarer (Beckman, 2007: 25ff).

1.1.1 Teoretisk diskussion

Det finns alltid en historisk kontext bakom varje politiskt budskap. Är de viktiga att ta hänsyn till för min undersökning? Jag refererar till bland annat John Locke och Jeremy Bentham men jag gör ingen analys om hur världen såg ut när deras tankegångar om politik föddes. Det finns olika typer av idéanalyser. Det kan röra sig om aktörscentrerade eller idécentrerade studier. Den senare sätter argumenten i centrum för studien. Min undersökning är av idécentrerad karaktär och har inga ambitioner att analysera personen bakom argumenten eller under vilken tidpunkt teorierna först framfördes. Undersökningen syftar enbart till att redogöra för kärnan i några teoretiska argument som i stora drag gäller synen på individens frihet, jämlikhet, staten och maktförhållanden. Jag gör det i syfte att sätta doktrinernas innehåll i en bredare teoretisk kontext. Här kommer jag att förflytta mig uppåt på abstraktionsstegen. Jag vill kunna hänga upp doktrinernas innehåll på bredare teoretiska resonemang. Jag vill alltså att studien ska omfatta ett större perspektiv där olika uppfattningar i politiken angående individen, staten och värden som frihet, rättvisa och jämlikhet, kan kopplas samman med ett aktuellt politiskt problem. Så egentligen handlar mitt empiriska kapitel om förflyttningar på abstraktionsstegen, i båda riktningar, för att kunna knyta an min empiri till en teoretisk kontext (Beckman, 2007: 15ff, Badersten, 2006: 88f).

1.2 Material

En hel del av materialet är skrivet av personer som ”förespråkar” doktrinerna exempelvis från *International Committee of the Red Cross* (Röda Korset) och *Médecins Sans Frontières* (Läkare utan gränser). Hur påverkas mina resultat och studien i sin helhet av detta? Mitt syfte försvarar val av material. Redovisade erfarenheter från fältet och forskning från nämnda organisationer är avgörande för att jag ska kunna driva min tes och komma fram till mina resultat. Hela undersökningen är relaterad till tidigare forskning, jag gör egentligen en översikt av tidigare forskning. Mitt bidrag är förutom att bringa reda i tidigare forskning, att förlänga den genom att ställa upp de tre doktrinerna och jämföra deras innehåll.

1.3 Avgränsningar

Den här studien använder enbart en typ av bistånd, *humanitärt*, som undersökningsobjekt. Enligt den svenska regeringens definition består humanitärt bistånd av insatser med syfte att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet. Humanitärt bistånd används till förmån för människor som drabbats av väpnade konflikter, naturkatastrofer och liknande krissituationer (Regeringen skrivelse, 2004: 4). Det skulle vara svårt att analysera flera typer av bistånd som har helt olika syften och utgångspunkter, utifrån mina dimensioner. De val av dimensioner jag gjort kräver helt enkelt den här avgränsningen.

Jag övervägde tanken att använda något specifikt fall att undersöka för att se hur doktrinerna anpassade sig till fallet. Rwanda är ett uppmärksammat fall gällande humanitär biståndspolitik men det känns väldigt stort och jag anser fallet är av sådan viktig karaktär att det kan vara värt en studie i sig.

Istället lyfter jag fram Irak och Afghanistan i ett av studiens avsnitt. Syftet är inte att utföra en fallstudie utan det handlar istället om att ta upp två länder som dels är aktuella tidsmässigt och dessutom uppehåller sig doktrinernas aktörer i de här länderna.

I största allmänhet blir mina avgränsningar ganska självklara eftersom jag valt att utföra undersökningen på grundval av eget uppsatta dimensioner. På så sätt berör studien bara områden som hamnar inom ramarna för dimensionerna. Det är å andra sidan tänkt att dimensionerna ska fungera som ömsesidigt uteslutande och uttömmande till den mån det är möjligt (Vedung, 1977: 25ff).

2 Biståndsdoktrinerna

Det här kapitlet utgörs av en empirisk genomgång av biståndsdoktrinerna men jag ska också behandla min empiri, alltså doktrinernas innehåll, genom att sätta vissa argument i teoretisk kontext. De teoretiska kopplingar jag gör tar avstamp i deontologin och konsekvensialismen, (och kanske även i kontraktsteorin om man placerar Locke där), tillsammans med några av de mest framträdande teoretikerna för dessa idéskolor.

Jag vill tydliggöra att jag är medveten om att teorierna här lyfts bort från deras historiska kontext. Jag vill inte påstå att de teoretiska resonemangen är allmängiltiga för alla sorters frågeställningar idag. Min avsikt är att enbart fokusera på idéerna som teorierna innehåller i syfte att förankra argumenten från ett nutida problem i ett bredare teoretiskt sammanhang. Det är alltså argumenten som ska sättas i centrum, inte aktörerna eller deras historiska kontext (Beckman, 2007: 16f).

2.1 Bistånd för individen

The 'humanitarian imperative', the ethical basis of most humanitarian organizations, declares that there is an obligation to provide assistance unconditionally, wherever and whenever it is needed (Schweizer, 2004: 548).

Humanitärt bistånd innebär, både på det principiella och operativa planet, att alltid i första hand hjälpa människor i nöd och minska deras lidande. Det handlar om ett bistånd som sätter individen i första rummet. Individens inneboende rätt till liv och livsnödvändiga resurser är överordnat andra prioriteringar i humanitärt biståndsarbete. Hur kan man argumentera för att det är viktigt att biståndet i första hand värnar om individen? Vi kan förstå doktrinen innehåll mot bakgrund av den politiska teoretikern Robert Nozicks idé om att människor har absoluta rättigheter. Dessa är rätten till liv, frihet och egendom. Enligt den här biståndsdoktrinen är påståendena ovan grunden för ett rättvist och etiskt försvarbart humanitärt biståndsarbete. Nozick menar att orättvisa är något som förekommer när våra absoluta rättigheter kränks. Människan har en naturlig rätt till liv, det är alltså egenvärden som överordnas andra värden. Egenvärden är värden som är goda eller onda i sig, de är naturliga till skillnad mot instrumentella värden som är goda eller onda i förhållande till något annat. Egenvärden kan till exempel vara liv, frihet och jämlikhet (Roberts, 2007: 235ff, Badersten, 2006: 24).

Den deontologiska läran sätter handlingen i centrum för normativ bedömning. Det är handlingen eller företeelsen som utgör något gott eller ont i sig själv. Man kan förstå doktrinen resonemang som deontologiska argument genom att individen i nöd sätts i centrum och det är individens naturliga, inneboende rätt till

liv som ska prioriteras i humanitärt biståndsarbete. Deontologin brukar också kallas pliktetik och den främsta förespråkaren för den här typen av moralfilosofi är Immanuel Kant. Han menar att handlingar som till exempel att ljuga eller döda är fel oavsett konsekvenserna av handlandet. Det finns nämligen ett antal absolut tvingande plikter eller regler vi är moraliskt skyldiga att rätta oss efter. Med dessa resonemang i åtanke kan det innebära att vi har en moralisk plikt att hjälpa människor i nöd. Det baseras i sin tur på att man sätter individens rätt till liv som ett överordnat värde i humanitärt biståndsarbete.

Direkt kopplat till dessa etiska resonemang och värdegrunden för många humanitära verksamheter, är Röda Korsets grundare Henry Dunant. Hans värderingar fastställdes när han efter att ha varit ögonvittne till *Battle of Solferino* 1859, dokumenterade vad han sett och vad han ansåg om hur både civila och militära aktörer i krig behandlades. Vid en diplomatisk konferens 1864 grundades Genèvekonventionerna som tog emot Dunants värdegrund. Dunants memoarer och konventionerna lade grunden för de etablerade humanitära principerna, humanitet, oberoende, neutralitet, självständighet, frivillig hjälp/service, förenande och universalitet. De tre sistnämnda står för internt arbete inom Röda Korset, de andra är vedertagna principer som ska vägleda och fungera som etiskt ramverk för humanitärt arbete i allmänhet.

Det finns alltså vägledande principer som fungerar som ramverk för att humanitärt biståndsarbete ska utföras rättvist och etiskt försvarbart. Vi människor som har det bättre, som inte är i nöd, har en moralisk skyldighet att hjälpa våra medmänniskor (Schweizer, 2004: 547ff). Principerna är viktiga i det humanitära biståndsarbetet på grund av att hjälpen ska vara ovillkorlig, den ska kunna utföras var som det finns behov och det får inte göras någon skillnad på vem som får hjälp. En människa i nöd är den överordnade prioriteringen, oavsett plats och politisk, religiös eller etnisk tillhörighet. Det är viktigt att de här principerna tillämpas och det humanitära biståndet måste därför alltid vara skilt från militär verksamhet. *Det humanitära rummet* ska endast vara till för humanitära aktörer. Skyldigheten att bistå med den här typen av hjälpinsatser finns i Genèvekonventionen och rätten till liv finns i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Att det ska finnas en tydlig distinktion mellan civila och militära i krigssituationer, är fastställt i den humanitära rätten, för att skydda civila (Schweizer, 2004: 552).

Kant som tidigare tagits upp utgår också från deontologin då han menar att det finns absoluta plikter och förbud som människor är underkastade med anledning av att de är förnuftiga varelser. Enligt Kant ska vi alltid handla i enlighet med de moraliska plikterna. Det är därför oacceptabelt att reservera sig mot dem. Kant ser framför sig något sorts socialt kontrakt som människor frivilligt slutit sig till. Synen på ett sådant frivilligt samhällskontrakt delar Kant med teoretikern John Rawls även om den senare har en mer liberal syn på lika möjligheter och rättvisa i allmänhet. De båda menar dock att det utöver detta kontrakt, ska finnas regleringar som ser till att människor kan utnyttja sina grundläggande fri- och rättigheter. Detta visar att det är viktigt för både Kant och Rawls att värna om individens rättigheter i första hand. Så även om människor sluter frivilliga avtal med varandra, finns oberoende absoluta plikter och rättigheter som individen ska tilldelas. På det här sättet kan man förstå doktrinen argument om att humanitärt biståndsarbete ska utföras på ovillkorlig grund och att reservationer ska inte tillåtas då principernas innebörd är av absolut och deontologisk karaktär. Vi har

en moralisk skyldighet att hjälpa människor i nöd, det går inte att bortse från och det är viktigt att se till att människor får möjlighet att utnyttja deras grundläggande rättigheter (Tännsjö, 2005: 60ff, Roberts, 2007: 228ff).

Röda Korset och andra organisationer som förespråkar vikten av att tillämpa de traditionella principerna för humanitärt biståndsbete, trycker särskilt på att neutralitetsprincipen inte bör kränkas. Principen om att arbetet ska utföras neutralt innebär i praktiken att biståndspersonalen kan få tillgång till människor i nöd, även i våldsamma konfliktområden. Det betyder också att biståndsorganisationer inte ska välja sida i konfliktsammanhang och de ska heller inte utföra några handlingar som kan ge någon av parterna i konflikten ett övertag gentemot den andra. Det är viktigt att de humanitära biståndsbetarna fortsättningsvis kan behålla sin status som neutrala aktörer i krigssituationer, just för att kunna nå ut till de människor som behöver hjälpen mest, även om de är svåråtkomliga och oavsett vilken roll de har i konflikten (Schweizer, 2004: 552).

Klimatet i nutida kriser och konflikter är komplicerat, speciellt efter 11 september. De humanitära principerna började på allvar ifrågasättas. Hur kan då Röda Korset (i fortsättningen benämnt ICRC, den internationella benämningen på organisationen som står för International Committee of the Red Cross) motivera att ledorden för humanitärt bistånd fortfarande är och bör vara neutralitet, oberoende och opartiskhet? Som jag tidigare nämnde innebär neutraliteten att ICRC som humanitär organisation, intar en neutral position i konfliktområden och försöker få tillgång till alla parter i konflikten både när det gäller nödhjälp och dialog. Med ett sådant angreppssätt försöker man till exempel få parterna att respektera humanitär rätt. Att utesluta en part från dialog eller nödhjälp kan innebära reaktioner som får ännu större humanitära konsekvenser menar ICRC (Krähenbühl, 2004: 511).

Att arbeta utifrån principen om opartiskhet innebär att ICRC opererar i utsatta områden till människor i nöd, oavsett ursprung, religion, kön eller andra variabler. Här vill man påpeka vikten av att assistansen och skyddandet av individen står i centrum och biståndet styrs efter humanitära behov. Det är viktigt att belysa betydelsen av att ICRC:s agerande i väpnade konflikter enbart styrs utifrån de drabbade offren i konflikten (Krähenbühl, 2004: 511). Olika former av villkorat bistånd som nästföljande doktrin innehåller kan innebära att principen om opartiskhet inte tillämpas. Villkorat bistånd, som kan vara politiska ställningstaganden för eller emot någon part i en konflikt, riskerar leda till skapandet av hierarkier bland de nödställda. Serber, hutus, irakier och afghaner har fått uppleva den här effekten av politiskt humanitärt bistånd. De här grupperna har automatiskt blivit oförtjänta av humanitärt bistånd på grund av de brott mot mänskliga rättigheter som deras ledare är ansvariga för, menar Fiona Fox. Flera hjälporganisationer drog tillbaka det humanitära biståndet i Afghanistan på grund av hur kvinnor behandlades. Det visar enligt Fox hur politiska rättigheter är överordnade människors behov av livsnödvändiga resurser (Fox, 2001: 282ff).

Principen om oberoende humanitärt bistånd innebär främst att humanitära biståndsorganisationer ska ta avstånd från politiska och militära intressen, i alla avseenden. Vikten av att tillämpa den här principen är att parter i konflikt ofta tenderar att stöta bort humanitära aktörer, eller i värsta fall bruka våld mot dem, då man misstänker att de har politiska syften med att bistå med hjälpen (Krähenbühl, 2004: 511f).

The blurring of the lines between military operations, the implementation of political objectives and humanitarian assistance has had particularly serious consequences for humanitarian workers (Schweizer, 2004: 555).

År 2003 bombades ICRC:s högkvarter i Bagdad och hjälparbetare från organisationen dödades (Mattli, 2008: 154). En bidragande faktor till att sådana händelser ökat, är en minskad tillit till humanitära organisationer på grund av att skiljelinjen mellan militära och humanitära aktörer har suddats ut. Militära aktörer som agerar i humanitära syften har lett till uppfattningen att militären använder sådan metod som verktyg för att få tillgång till politiska mål som är en del av kriget mot terrorismen. ICRC menar att det därför är av yttersta vikt att tydligt skilja mellan politiska, militära och humanitära aktörer i konfliktsituationer (Krähenbühl, 2004: 506ff).

[H]umanitarian activities should not be designed as part of “hearts and minds” military campaigns, nor should they be used as a tool to promote or accompany armed changes of regime. Such a blurring of lines between humanitarian and political or military activities may ultimately prevent humanitarian protection and assistance from being provided in a non-discriminatory manner for all victims of a conflict and must be avoided (Krähenbühl, 2004: 512).

2.2 Bistånd för demokrati, utveckling och mänskliga rättigheter.

[N]ew humanitarians argue for a more politically conscious aid which can assess the present and future impact of aid interventions on the politics of conflict and ensure that aid is linked to military and diplomatic tools in a coherent conflict-resolution strategy (Fox, 2001: 279).

Det humanitära biståndet bör vara målinriktat och sträva efter utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter. De här argumenten har vuxit sig starka hos alltfler humanitära organisationer då man upplever allvarliga problem i och med tillämpningen av de humanitära principerna för biståndsarbetet. Det finns dessutom en strävan efter någon form av politiskt medvetet bistånd och det övergripande syftet är att integrera mänskliga rättigheter och fredsbyggande åtgärder i den humanitära sfären (Fox, 2001: 276).

Förespråkarna för att reformera det humanitära biståndet både på principiell och praktisk nivå, har alltså ett bredare och mer långsiktigt utvecklingsperspektiv i åtanke. Man menar att det faktum att rädda liv måste sättas i relation till, och kan inte vara överordnat, det faktum att arbetet ska baseras på de förväntade bra eller dåliga konsekvenserna av ett ingripande (Fox, 2001: 280). *Den nya humanitarianismen* vill komma åt de långsiktiga implikationerna som nödhjälp leder till (Fox, 2001: 275).

De här argumenten kan förstås utifrån konsekvensialismens idétradition. Enligt konsekvensialismen är det effekterna och konsekvenserna av en handling eller företeelse som ska värderas. Handlingar ska utföras som på sikt maximerar den förväntade nyttan. Det goda, rätta och önskvärda definieras i termer av nytta. Utilitarismen är en del av konsekvensialismen. Den utilitaristiska filosofen Jeremy Bentham står för det klassiska uttrycket, ”största möjliga lycka åt största möjliga antal“. Och så kanske den här doktrinen ståndpunkter om humanitärt bistånd kan sammanfattas. Den innehåller argument som att det i första hand inte är viktigast att rädda liv, utan mänskliga rättigheter, demokrati och utvecklingssituationen är prioritet nummer ett. Genom att rikta biståndet mer politiskt kan det till och med bli tal om villkorat bistånd. Vi bistår med humanitär hjälp då det finns möjligheter att med biståndet förbättra situationen i ett längre perspektiv och nå ut till fler människor (Badersten, 2006: 114f).

Hur kan man då veta när ett humanitärt ingripande bör ske? Bentham svarar att det nästan alltid är möjligt att räkna ut vad som är moraliskt rätt att göra i en viss situation då det är den förväntade effekten av handlingen som ska bedömas. Därför går det att använda sannolikhetslära för att kalkylera fram om handlingen bör utföras eller inte, om den är god eller ond (Roberts, 2007: 188). *Humanitarian agenda 2015* är ett konkret exempel på den här typen av förhållningssätt. Projektet som är en del av en bredare forskning, kartlägger det humanitära biståndets utmaningar. En av forskarna menar att det är dags att revidera vilka värderingar humanitärt bistånd utgår ifrån (Donini, 2006: 5).

Organisationer som representerar de här ståndpunkterna menar att det är viktigt att människor får hjälp på ”rätt sätt”. Det är problematiskt med nödhjälp som endast hjälper människor i ett enskilt stadium och inte når fram till de grundläggande orsakerna till varför de här individerna är utsatta för problem. Ett ingripande kan på lång sikt försämra situationen då mottagarna av biståndet inte fått chansen att stå på egna ben. Etiopien är exempel på ett land som aldrig fått chansen att återhämta sig efter svältkrisen på 1980 talet. Istället har de blivit kroniskt beroende av matbistånd (Jamieson, 2004: 153ff).

Hur ska humanitärt bistånd då förhålla sig till de svåra humanitära situationer som våldsamma konflikter bidrar till? Oftast finns det då inte någon möjlighet för människor att ta del av mänskliga rättigheter, demokrati och utveckling. Självklart behövs humanitär nödhjälp då, men det är också viktigt att biståndsarbetarna inte arbetar med förbundna ögon. De humanitära aktörerna får bevittna mycket orättvisor och förtryck, maktmissbruk och brott mot mänskliga rättigheter. Det går inte att blunda för att det finns skäl att agera vid sådana tillfällen.

I doktrinen finns ställningstaganden som tar sin utgångspunkt i konsekvenserna av mänskligt handlande. Förespråkarna för doktrinen stödjer de handlingar som man anser ger de förväntat bästa konsekvenserna. De värden som man bör ta hänsyn till, framför allt annat, är mänsklig välfärd och mänskliga intressen. I praktiken innebär detta ett humanitärt bistånd som strävar efter demokrati, utveckling och mänskliga rättigheter för så många som möjligt.

Människor far illa och dör i våldsamma konflikter. Oftast är staten svag och odemokratisk i sådana konflikter. Men nödhjälp som impulshandling är inte alltid det rätta handlandet. Det är inte rätt att minska lidande för stunden, för att

människor sedan när kriget är över, ändå riskerar förtryckas av staten eller leva ett liv i fattigdom, eller kanske bli helt beroende av humanitärt bistånd för att klara dagen. Utilitarismen ser inte till en enskild individs nytta för att räkna ut konsekvenserna av något, utan menar att hänsyn måste tas till allas intressen, den gemensamma nyttan (Fox, 2001: 277ff, Roberts, 2007: 195f).

2.2.1 Agera, provocera och utmana

Som jag tidigare nämnde är demokrativärden viktiga att sträva efter, om de civila ska få chansen till ett liv med demokratiska institutioner efter krigets slut. Därför måste människor våga och få tillåtelse att göra sin röst hörd och visa att det finns oacceptabla handlingar. De framträdande värdena för den här formen av humanitärt biståndsarbete är att kunna uttrycka de brott mot mänskliga rättigheter man som biståndsarbetare bevittnat. Det handlar om att sätta politiska värden i första hand eftersom man strävar efter att med biståndet påverka en utveckling mot demokrati och fred. Rätten till liv är betydelselöst om livet i sig inte innebär att man kan utnyttja sina fri- och rättigheter. Genom att tillämpa neutralitetsprincipen i humanitärt biståndsarbete, innebär rätten till liv en rättighet som endast gäller i ett kortsiktigt perspektiv eller som ett långsiktigt beroende. Det innebär inte att ge människor möjlighet att utnyttja sina fri- och rättigheter. Det humanitära biståndet måste därför fungera som ett politiskt verktyg som ger människor möjligheten att, i ett långsiktigt perspektiv stå på egna ben.

Läkare utan gränser (i fortsättningen benämnt MSF, Médecins Sans Frontières, vilket är den internationella benämningen på organisationen) vann Nobels fredspris på grund av goda insatser efter deras uppsatta syften och mål och en av kommentarerna till priset lyder så här (Fox, 2001: 280):

MSF's two major contributions to the continuing debate on humanitarian matters are, first, the right and duty to speak out on controversial subjects (in contrast to the Red Cross), denouncing corruption and injustice wherever they exist; secondly, the right and duty to intervene in the affairs of sovereign states where human rights are violated (Fox, 2001: 281).

Det som karakteriserar denna doktrins ståndpunkter om humanitärt bistånd är alltså hur mänskliga rättigheter integreras med fredsbyggande insatser i den humanitära sfären. Det ska inte finnas någon distinktion mellan utvecklingsinsatser och humanitär nödhjälp och neutralitetsprincipen kan inte rättfärdigas (Fox, 2001: 276).

Det är främst neutralitetsprincipen som är ifrågasatt som innebär att humanitära biståndsverksamheter inte ska ta någon parts sida i en konflikt och inte heller uttala sig eller agera för eller emot någon politisk ståndpunkt. Det är det här som fått en del organisationer att kritisera de traditionella principerna för humanitärt biståndsarbete. Exempel på organisationer för *den nya humanitarismen* är bland annat MSF, Oxfam och ActionAid. MSF uttalar sig om neutralitetsprincipen:

We are not sure that speaking out always saves lives, but we are certain that silence kills (Fox, 2001: 277).

Organisationen MSF bildades 1971 och uppkom som en reaktion på ICRC:s principfasthet i humanitärt biståndsarbete som man tyckte innebar mer lidande för människor på lång sikt. MSF är en internationell medicinsk organisation som består av läkare och journalister. Organisationen bidrar med oberoende och opartisk nödhjälp i ungefär sextio av världens länder. Även då man knutit an till de traditionella principerna för humanitärt bistånd, reserverar sig organisationen mot att inte göra sin röst hörd för att uppmärksamma negligerade kriser eller för att utmana orättvisor och missbruk av biståndssystemet. 1999 fick som jag tidigare nämnde MSF Nobels Fredspris.

Organisationen belyser alltså vikten av att uppmärksamma vad som sker gällande maktförhållanden och förtryck, trots att man arbetar efter principerna oberoende, neutralt och opartiskt. *Bearing witness & speaking out* är ledord i MSF, sida vid sida med de traditionella principerna. Så här ser organisationen på saken:

MSF medical teams often witness violence, atrocities, and neglect in the course of their work, largely in regions that receive scant international attention. At times, MSF may speak out publicly in an effort to bring a forgotten crisis to public attention, to alert the public to abuses occurring beyond the headlines, to criticize the inadequacies of the aid system, or to challenge the diversion of humanitarian aid for political interests

(<http://www.doctorswithoutborders.org/aboutus/ref=main-menu>, 13 april 2009).

Det är tydligt att MSF anser att det humanitära biståndet kommer till korta genom att enbart arbeta och organisera sin verksamhet utifrån de traditionella principerna. Man strävar istället efter ett mer medvetet, och i den mån att man vill se en mer långsiktig verkan, resultatstyrt humanitärt bistånd (www.doctorswithoutborders.org).

The outspoken and confrontational approach, så beskrivs MSF:s synsätt och tillvägagångssätt i British Medical Journal, när Morten Rostrup intervjuas 2004 efter att ha varit internationell president för organisationen i tre år (Sheldon, 2004). Den här inställningen innebär att humanitärt bistånd ska gå ett steg längre än att bistå med medicin, logi och vård; man ska även peka på de grundläggande orsakerna till problemen. Det är dock inte meningen att organisationen ska bidra med lösningarna, utan uppmärksamma dem så att de kommer upp till ytan och blir politiskt behandlade. Detta skriver holländaren Marc Dubois, i Humanitarian Exchange Magazine, som arbetar för MSF (<http://www.odihpn.org/>).

Liksom Fiona Fox ser Rostrup faran med ett politiserat och militariserat bistånd. Humanitärt bistånd ska organiseras och utföras oberoende av sådana faktorer. Det finns kritiska röster som menar att humanitärt bistånd används som ett medel i kriget mot terrorismen. Rostrup menar att det är oroväckande när politikerna antyder att kriget mot terrorismen opererar på militära, politiska och humanitära

fronter. Det är på detta sätt humanitära hjälparbetare olyckligt kopplas samman med politiska och militära angelägenheter, som det kan vara en fara för deras liv samt minska möjligheterna att bistå med hjälp till människor i nöd. Det är oroväckande och farligt när skiljelinjen mellan civila och militära aktörer suddas ut menar Rostrup (Sheldon, 2004).

2.3 Bistånd för fred och säkerhet

2.3.1 Civil-militär koordinering

Civila och militära aktörer har länge arbetat sida vid sida i krig, men förhållandet mellan dem har ändå karaktäriserats av en distinktion mellan militära och icke-militära roller i arbetet. Det här förhållandet är reglerat i internationell humanitär rätt som skiljer mellan kombattanter och icke-kombattanter i syfte att skydda civila från väpnade attacker. Att upprätthålla skillnaden har varit viktigt för att behålla det humanitära rummet som biståndspersonalen behöver för att kunna göra sitt jobb att hjälpa människor i nöd (Regeringen skrivelse, 2004: 6).

IASC, the Inter-Agency Standing Committee skapades genom FN, för att stärka koordinering och effektivitet i humanitärt biståndsarbete. IASC:s funktion är att formulera riktlinjer för en bred skara humanitära och militära aktörer (Bessler & Seki, 2006: 1ff). Resolutionen trycker på att det är viktigt att nödhjälp utformas för att underlätta för människor i ett längre perspektiv. Det finns ett nära förhållande mellan nödsituation, återuppbyggnad och utveckling i ett land, och bistånd i en nödsituation ska ses som ett steg på vägen för en långsiktig utveckling (Res 46/182: 1991: Annex nr. 9).

Den här doktrinen menar att koordinering av civila och militära aktörer i biståndsarbetet är nödvändigt för att generera fred, säkerhet, utveckling och demokrati i krigsdrabbade länder. Tankegångarna kan förstås utifrån den konsekvensialistiska moralläran i vissa avseenden. Enligt läran ska man utföra de handlingar som förväntas få de bästa konsekvenserna. Jag ska senare gå in lite närmare på konsekvensialismen kopplat till koordinering av civila och militära aktörer i Irak och Afghanistan (Malnes, 2006: 175).

Som tidigare nämnts har det sedan länge funnits en distinktion mellan civila och militära aktörer i nödsituationer även om de arbetat sida vid sida i till exempel krig. Det finns dock praktiska faktum som förändrat förhållandet mellan dessa parter. Militära aktörer har på grund av ett mer intensivt säkerhetsklimat blivit involverade i andra aktioner än krig för att hjälpa och skydda nödställd civilbefolkning och även för att skydda de humanitära biståndsarbetarna. Det humanitära civila rummet har på så sätt utvidgas till att innehålla militära element (IASC, 2004: 3).

Säkerhet som ett övergripande syfte när det gäller hjälpaktioner tar alltså stort utrymme i doktrinen. De militära aktörerna ska se till att göra det aktuella området så säkert som möjligt för civilbefolkningen och biståndspersonalen. De kan också ha logistiska uppdrag som att se till att hjälpsändningar och personal kommer till

rätt plats. De civila biståndsarbetarna ska stå för att bistå människor i nöd med nödvändiga resurser som mat och medicin.

Men det som framförallt framgår av doktrinen innehåll är ett bredare syfte att använda denna samverkansform, bestående av både militära aktörer och humanitär biståndspersonal, som hjälpmedel i kriget mot terrorismen. Doktrinen koordineringsaspekter är nämligen nära sammanfogade med en strävan att avlägsna hot mot, och säkerställa, fred och säkerhet i framtiden. I Irak och Afghanistan används den här formen av civil-militär samverkan. Jag ska längre fram redovisa för hur koordineringen fungerar i praktiken i dessa länder. USA går tydligt ut med att de här koordineringsåtgärderna behövs för att säkerställa fred. För att det ska bli möjligt måste först alla hot röjas ur vägen, däribland terrorismen. Utöver detta anses koordineringen behövas för de båda ländernas demokratiska återuppbyggnad (IASC, 2004: 3,6).

En moralfilosofisk kontext av det här skulle kunna vara en diskussion om hur man ser på individen, hennes frihet och förmåga att förändra och förbättra sin egen livssituation. Doktrinen förespråkare skulle förmodligen säga att det inte finns några resurser att använda för att medborgarna ska förbättra sin livssituation. Men innebär det då att det automatiskt är USA:s, NATO:s och FN:s uppgift att anta detta? För att det ska ske utveckling, demokrati och säkerhet i Irak och Afghanistan krävs en närvaro av koordinerade civila och militära aktörer från utomstående stater, menar aktörerna i den här doktrinen. Det här kan man tycka slår undan fötterna på ländernas befolkning. Det kan uppfattas som att det inte finns någon tilltro till medborgarnas egen förmåga till återhämtning. Medborgarna lever istället under en utomstående, överordnad maktapparat, i det här fallet USA. Detta rättfärdigas genom att staten först måste uppnå vissa demokratiska villkor innan den kan ta hand om sina medborgare (Malnes, 2006: 336f, IASC, 2004: 6).

I ett moralfilosofiskt sammanhang för professorn i rätt och etik vid universitetet i Chicago, Martha Nussbaum, en diskussion om mänsklig utveckling och fattigdom. Hon är humanist och menar att känslor ska vara med när man resonerar om hur människor i allmänhet bör leva och hur politiska aktörer bör bete sig. Det är dock inte de specifikt humanistiska tankegångarna jag gör en koppling till här utan jag går närmare in på hennes diskussion om fattigdom och politiska fri- och rättigheter. Kopplingen till den här doktrinen innehåll är just diskussionen om individens frihet och hur den kan påverka hennes livssituation eller inte. Den beskrivna samverkansformen kan förstås som ett politiskt verktyg för att människor i ett senare skede ska få möjlighet att stå på egna ben. Då hamnar vi återigen i konsekvensialistiska tankebanor. Tilltron på individen och individens självständighet får stå tillbaka då säkerhetsvärden överordnas för att uppnå målen med civil-militär koordinering. Det handlar om instrumentella värden som fått överordnad position i doktrinen konkreta innehåll, det vill säga att säkerhet kommer i första hand för att generera de bästa möjliga långsiktiga konsekvenserna. Instrumentella värden är sådana värden som ses som goda i förhållande till något annat gott. Detta går att jämföra med deontologin som tar större hänsyn till egenvärden, det vill säga värden som är goda i sig själva; de är naturliga och universella. Om det förekommer ofrihet och ojämlikhet i ett samhälle menar Nussbaum att det kan finnas anledning att genomföra strukturella

förändringar. Hon menar att det är en rättighet att kunna utnyttja resurser som utvecklar ens förmågor. En del av hennes argument är konsekvensialistiska. Nussbaum anser till exempel att i kampen om jämlikhet och frihet kan det hända att människor får utstå lidande. Men om vinsten av kampen är ett mer rättvist samhälle är det värt lidandet. Så här kan doktrinen rättfärdigande av USA som utomstående maktapparat och en befolkning som inte har frihet i sitt eget land kanske förstås (Malnes, 2006: 336ff, Badersten, 2006: 24).

Mot bakgrund av hur människans makt över sitt liv begränsas av en utomstående makt, kan man börja med att fråga sig hur detta kan rättfärdigas? Här finns ännu en sida av hur den här doktrinen resonerar i frågor om individens frihet. USA menar att de faktiskt agerar utifrån det irakiska och afghanska folkets vilja. Man påstår inte att politik om ländernas framtid sker över huvudet på medborgarna, utan att de i högsta grad tar del av utvecklingen (Iraq PRT's USAID, 2007: 2f).

Enligt den politiska teoretikern John Locke, med inflytelserika teorier om samhällskontraktet eller samhällsfördraget, kan individen anförtro en maktapparat sin frihet för att skapa politisk auktoritet i landet. Här redovisas något slags kontraktteoretiskt perspektiv. Medborgarna ger sin frihet till USA i utbyte mot rättigheter och en demokratisk stat i framtiden. I så fall skulle doktrinen ta sin teoretiska utgångspunkt i att mänskligt handlande styrs av ett samhällskontrakt. Staten är ett resultat av ett frivilligt kontrakt, i detta fall kan USA:s agerande rättfärdigas som ett resultat av kontraktet. Irakiska och afghanska folket står bakom detta. Det handlar här inte om ett avvägande om konkreta rätta eller felaktiga handlingar utan om ett bredare syfte att upprätta fred, demokrati och säkerhet genom en stabil stat (Roberts, 2007: 135ff, Badersten, 2006: 129).

2.3.2 Koordinering i Irak och Afghanistan

Vi ser en ny trend, konflikter har gått från storskalig krigföring mellan stater till olika former av fredsoperationer, eller som Robert Egnell benämner dem, *small wars*. En av huvudfaktorerna i nutida konflikter är de komplicerade och långsiktiga målen med sådana fredsoperationer. Det handlar om väpnade styrkor från västländerna som har som arbetsuppgift att utöva brotts- och upprorsbekämpning, humanitär assistans samt bidra till återuppbyggnad, ekonomisk utveckling och statsbyggande i konfliktdrabbade länder som Irak och Afghanistan. Det man på principiell nivå främst gjort är att föreställa sig *säkerhet* som ett på förhand bestämt villkor till utvecklings- och demokratimål (Egnell, 2008: 399).

Idén om integrerade uppdrag började utvecklas efter svårigheter med fredsoperationer i Somalia, Rwanda och före detta Jugoslavien, i slutet av 1990-talet. Man påstod att de separata försöken från olika FN-aktörer inte gav tillräckliga effekter. Den så kallade Brahimirapporten initierade en integration av olika FN-organ med andra aktörer i FN:s fredsuppdrag. I korthet innebär konceptet och ramverket för integrerade uppdrag ett antal uppsättningar av

gemensamma strategiska mål. De här målen ska resultera i en delad förståelse för hur olika element och aktörer fungerar, och det ska i sin tur ge upphov till ett gott samarbete mellan civila och militära aktörer och effektiva resultat. (Egnell, 2008: 403).

PRT (Provincial Reconstrucion Teams) kallas de regionala stabilitetsstyrkor i Afghanistan och Irak som utgör exempel på civil-militär koordinering. Initiativet till den här samverkansformen togs av USA och NATO 2003 gällande situationen i Afghanistan. Det ursprungliga syftet med styrkan i Afghanistan var att stärka landets egen centralmakt (Save the Children, 2004: 1). PRT:s uppdrag beskrivs nedan, det är här uppenbart att *säkerhet* i ett längre perspektiv är styrkornas yttersta syfte och mål;

[R]ebuild Afghanistan, reform its security sector and disarm, demobilize and reintegrate its armed members (globalsecurity.org).

Och så här beskrivs styrkorna av USA angående PRT i Irak;

Aid experts team up with U.S. troops to assist Iraq's local and national governments as they try to provide services and restore the economy (Iraq PRT's USAID, 2007: 2).

PRT-styrkorna består av internationella civila och militära aktörer som ska samverka och arbeta inom säkerhets- och återuppbyggnadsområden i Afghanistan och Irak. De ska också stödja den nationella regeringen och utföra begränsade nödhjälpsaktioner. Det finns för närvarande 25 PRT-styrkor, med cirka 70 civila och militära aktörer i vardera styrka runt om i Irak.

US Agency for International Development (USAID) har civila biståndsarbetare som samverkar med militären i PRT-styrkorna. I USAID:s information om PRT menar man att de här styrkorna utvecklades som en reaktion på terrorismens utveckling. Enheten påstår att när de humanitära biståndsarbetarna inte längre kan göra sitt jobb, att ta hand om nödställda människor och vara garanterade sin egen säkerhet, behöver någonting göras (Iraq PRT's USAID, 2007: 2f).

PRT:s övergripande mål i Irak är att stärka regeringens vitala funktioner. De tre ledorden för detta arbete är *governance, security* och *reconstruction*. Det kan gälla sådant som att få igång infrastruktur, skolor och sjukvård. USAID, som jag tidigare referat till, bidrar med ekonomiska resurser för upprättande och förbättring av sådana vitala samhällsfunktioner. Ytterligare arbetsuppgifter för stabilitetsstyrkorna är att stödja de regionalt styrda provinserna i deras arbete att upprätta den institutionella strukturen och mänskliga rättigheter i landet. Det är meningen att USA styrda institutioner, *consulates*, med tiden ska ersätta PRT:s. Dock verkar USA själva inte tro att det är möjligt inom en nära tid på grund av den svåra säkerhetssituationen i Irak. Man menar även att det blir svårare för PRT:s civila personal att arbeta då USA drar tillbaka sin militära närvaro i alltfler områden. Styrkorna är alltså väldigt beroende av den amerikanska militären i säkerhetsavseenden. Framtidstron verkar vara ganska pessimistisk eftersom USA

fortfarande anser att Irak behöver resurser i form av utomstående militär närvaro (Perito, 2007: 7ff).

3 Analys

I föregående avsnitt rekonstruerade jag innehållet i tre humanitära biståndsdoktriner genom att empiriskt beskriva dem, och jag gjorde även en del teoretiska kopplingar till det empiriska innehållet. Genom att utgå från mina dimensioner är mitt nästa steg att jämföra doktrinernas innehåll. Jag vill med hjälp av dimensionerna lyfta fram hur doktrinerna förhåller sig till varandra, dels på principiell nivå men även när det gäller biståndsarbetet i praktiken.

3.1 Värdekonflikter och överordnade värden

Efter att ha jämfört doktrinernas innehåll står det klart att de sätter olika värden i främsta rummet i sina argument om humanitärt bistånd. Till att börja med har vi doktrinen som sätter rätten till liv och livsnödvändiga resurser överordnat mänskliga rättigheter och utveckling, och som först och främst utgår från individen och dess värde i sig själv. De två andra doktrinerna menar att humanitärt arbete måste sträva efter mer långsiktiga resultat. Därför måste utveckling vara ett övergripande mål i allt biståndsarbete. Om man endast hjälper människor i nödsituationer utan att stärka strukturen kring dem minimeras deras chans till att bli oberoende bistånd i framtiden.

Den första doktrinen har många invändningar mot hur värden prioriteras i de båda andra doktrinerna. Humanitärt bistånd med politiska och militära syften strider mot de vedertagna principerna om neutralitet, oberoende och opartiskhet. Det kan få konsekvenser både för biståndsarbetarna och för de nödställda människorna som är i behov av bistånd.

Humanitärt bistånd är i behov av effektivisering och nytänkande. Att blint lyda under neutralitetsprincipen är ett arbete förgäves. Det skulle förespråkare för den andra doktrinen säga. De verkliga problemen och de människor som utför grova brott mot mänskliga rättigheter ignoreras genom neutralitetsprincipen. Därför är det viktigt att som biståndsaktör inneha rätten att rapportera och informera omvärlden då odemokratiska förhållanden och övergrepp mot mänskliga rättigheter bevitnas i det humanitära biståndsarbetet. Den tredje doktrinen går här ett steg längre och menar att humanitärt bistånd behöver militära aktörer. Ett förändrat säkerhetsklimat med terrorismens utbredning kräver att säkerhetssyften och mål genomsyrar det humanitära biståndsarbetet. Så länge det finns hot mot säkerhet och fred är humanitärt bistånd ett problemfyllt uppdrag utan verkan.

Vidare finns ett spänningsfält mellan doktrinerna när det kommer till deras respektive tolkning av mänskliga rättigheter. Att arbeta i enlighet med mänskliga rättigheter innebär att ta hänsyn till både individens rätt till liv, utveckling och

demokrati samt fred och säkerhet. De här värdena utgör doktrinernas vardera principiella grund som de sedan arbetar efter. Om alla doktriner följer mänskliga rättigheter borde det väl inte finnas något spänningsfält? Konflikten uppstår när det kommer till hur doktrinerna överordnar dessa värden olika. Sätter man rätten till liv som överordnat de andra värdena ser det konkreta arbetet annorlunda ut än om något av de andra värdena sätts i främsta rummet. Detta ska redogöras för i nästkommande avsnitt.

3.2 Biståndsaktörerna och deras konkreta arbetssätt

Jag vill här visa att det finns jämförelser att göra som inte bara berör humanitärt bistånd på principiell nivå. Bakom de värdehierarkier och värdekonflikter jag analyserat och lyft fram, finns ett antal aktörer som representerar olika sätt att konkret utföra humanitärt biståndsarbete. ICRC, MSF och USA tillsammans med NATO är de främsta aktörerna för de tre biståndsdoktrinerna.

ICRC står för värderingar som fått starkt fotfäste i internationell rätt men som på senare tid börjat ifrågasättas från olika håll. De arbetar efter de traditionella principerna om neutralitet, oberoende och opartiskhet i humanitärt biståndsarbete. Organisationen belyser vikten av att behålla det humanitära rummet humanitärt. Dels för biståndsarbetarnas egen säkerhet men framförallt för att uppnå det främsta syftet - att hjälpa nödställda människor. Humanitärt bistånd ska bedrivas utan politiska ställningstaganden eller militär inblandning.

MSF bildades som en reaktion på ICRC:s sätt att blunda för brott mot mänskliga rättigheter som bevitnades på fältet i det humanitära biståndsarbetet. *Bearing witness* och *speaking out* är organisationens ledord. De belyser vikten av att agera, provocera och utmana redan i nödhjälpsstadiet. Det finns en politisk strävan i MSF:s biståndsarbete att göra världen till en bättre plats att leva på.

USA och NATO drivs av ett starkt säkerhetstänkande. Genom PRT, stabilitetsstyrkor i Irak och Afghanistan, koordineras civila och militära aktörer i säkerhetssyften men också för fred och utveckling i framtiden. Att avlägsna hot mot fred och säkerhet innebär också att den här samverkansformen används i kampen mot terrorismen.

Neutralitetsprincipen är en konflikt punkt både på det operativa och principiella planet i humanitärt bistånd. ICRC är väldigt tydliga med vikten av att arbetet ska utföras i enlighet med principen. Neutralitetsprincipen syftar till att biståndsorganisationerna ska agera som neutrala aktörer, och inte välja sida eller ge fördelar till en sida i en konflikt. Tillsammans med principen om oberoende, att biståndsorganisationer ska förhålla sig oberoende till politiska och militära intressen i området de arbetar, är neutralitetsprincipen orsaken till grundandet av MSF. Organisationen är tydlig med att reservera sig mot principerna när det behövs i biståndsarbetet.

Som jag nämnde i föregående avsnitt får doktrinernas värderingsgrund konsekvenser för hur det konkreta arbetssättet utförs. ICRC som sätter individens inneboende rätt till liv i första hand arbetar efter helt andra förutsättningar än

MSF- och PRT- styrkorna. För ICRC handlar det om ett arbetssätt som alltid sätter individen i nöd i första rummet. Oberoende vem det är och helt utan påverkan av politiska och militära intressen. För MSF ser prioriteringarna annorlunda ut. Då demokrati och mänskliga rättigheter får överordnad prioritet i arbetet innebär det exempelvis att göra sin röst hörd då man bevittnar brott mot mänskliga rättigheter. Det i sin tur kan få konsekvenser för de nödställda. Ett politiskt ställningstagande kan innebära att biståndsorganisationer, oavsett vilken doktrin de tillhör, förlorar tillgången till de människor som är i behov av hjälpen. Försvunnen tillit, på grund av osäkerhet angående vilken sida organisationen står på, kan göra att alla biståndsorganisationer utesluts.

Doktrinerna där MSF och USA är resresenterade, arbetar för långsiktiga resultat. Det är dock en självklarhet att alla tre doktriner vill att situationen för de nödställda ska förbättras på lång sikt. Skillnaden är att ICRC som företräder den första doktrinen, anser att det inte är biståndsorganisationernas uppgift att se till att det sker. Humanitära biståndsorganisationer är inga politiska verktyg. Det är beslutsfattarnas uppgift att trygga miljön för sina invånare, och om de inte lyckas kanske internationella påtryckningar blir aktuella. Men det är fortfarande inte biståndsorganisationerna som har ansvaret för detta.

Alla kris- och konfliktdrabbade områden ser olika ut. Hur ska biståndsorganisationerna förhålla sig till det? ICRC skulle nog säga att det just därför är viktigt att behålla en klar avgränsning mellan civila och militära aktörer. Tillit är en viktig faktor för att nå ut till människor och inte utsätta civila, både biståndsarbetare och befolkning, för fara. Ett tydligt ramverk med ett arbetssätt utifrån principerna är viktigt även om nödsituationerna ser olika ut från fall till fall. Biståndsorganisationerna ska stå för det stabila och trygga då situationen runt omkring dem är kaosartad.

MSF och USA har här en annan uppfattning. Det är viktigt att kunna anpassa arbetet efter situationen. På så sätt effektiviseras biståndsarbetet vilket ger möjlighet till ett långsiktigt bättre resultat för den drabbade befolkningen. Detta innebär att ramverket för biståndsarbetet måste vara flexibelt designat.

3.2.1 Analysschema

Dimensioner av principer och praxis i tre humanitära biståndsdoktriner.

Doktriner	Doktrin 1	Doktrin 2	Doktrin 3
Dimensioner			
Överordnat värde	Individens rätt till liv	Demokrati, utveckling och MR	Fred och säkerhet
Värderingsprincip	Deontologisk	Konsekvensialistisk	Konsekvensialistisk
Aktör	ICRC - Röda Korset	MSF – Läkare utan gränser	USA/NATO
Konkret arbetssätt	Rädda liv	Integrera MR och utvecklingsmål	Civil-militär koordinering

4 Slutsats

Jag hävdar att det finns tre biståndsdoktriner. Jag har rekonstruerat innehållet i doktrinerna för att tydliggöra och bekräfta min tes. Rekonstruktionen visar hur principer och praxis för det humanitära biståndet finns representerade i doktrinerna. Det går också att se hur doktrinerna uttrycker motsättningar mellan värderingsprinciper och vilka värden de sätter i främsta rummet för humanitärt bistånd. I doktrinerna finns även aktörer som utför det konkreta biståndsarbetet. Doktrinernas principiella grund speglas i aktörernas uppfattning om vilka arbetsmetoder som är effektivast och mest rättvisa.

4.1 Avslutande kommentarer

Vad är det första man kommer att tänka på rörande begreppet humanitärt bistånd? Innan jag satte igång med den här undersökningen var förståelsen om humanitärt bistånd att begreppet vilade på en sorts gemensam grundval, att bistå med humanitär hjälp till människor i nöd. Det är i och för sig fallet, det är det gemensamma draget hos alla tre biståndsdoktriner. Min uppfattning nu är att alla de här doktrinerna strävar efter samma mål. Man vill göra det lättare för människor som hamnat i olika krissituation att komma tillbaka och leva ett drägligt liv. Människor har rätt till att må bra genom att vara friska, ha mat för dagen och leva i en fredlig miljö. Vari ligger då problemet? Om doktrinerna i det stora hela är ute efter likvärdiga resultat, vad handlar då den här undersökningen om?

Jag vill påstå att det på ett antal punkter uppstår spänningar mellan biståndsdoktrinerna. Även om de strävar efter likvärdiga mål har de helt skilda uppfattningar om hur vägen dit bör se ut. Dels handlar det om att doktrinerna sätter olika faktorer som viktigast för att målen ska uppnås, och det handlar dessutom om att organisationsstrukturen för att uppnå målen ser olika ut på grund av att doktrinerna representeras av olika aktörer. Det är klart att det uppstår spänningar, då den ena doktrinen ser användning av militära medel som nödvändig för att humanitärt biståndsarbete ska fungera, medan en annan doktrin menar att militära styrkor absolut inte hör hemma i det humanitära rummet och att detta är något som hotar hela det humanitära biståndets natur och existens.

Den mest bidragande faktorn till att humanitärt bistånd innehåller skilda uppfattningar, principer och praxis tror jag är hur det internationella klimatet utvecklas i största allmänhet. Kriser, katastrofer och väpnade konflikter hör till vardagen i internationell politik. Den här utvecklingen har lett till att det humanitära biståndet växt i volym och att antalet biståndsaktörer har blivit fler.

Det här tillsammans med att nya aktörer trätt in i det humanitära rummet är kanske orsaken till, och resultatet av, att det humanitära biståndets traditionella principer och praxis håller på att omstöpas? I en tid med ökad terrorism, naturkatastrofer och långvariga inbördeskrig är det inte konstigt att humanitärt bistånd, dess innehåll och effektivitet ställs på sin spets.

De resultat jag presenterat i den här studien är inte på något sätt slutgiltiga utan jag hoppas att de ger upphov till fler frågor och resultat som kanske ger oss ytterligare förståelse för ett så viktigt och aktuellt fenomen som humanitärt bistånd.

5 Referenser

- Badersten, Björn, 2006. *Normativ Metod, Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys, Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santréus Förlag.
- Bessler, Manual, Seki, Kauroko, 2006 *Civil–Military Relations in Armed Conflicts: A humanitarian perspective*. *Liasion–A Journal of Civil–Military Human Relief Collaborations*, Vol. III No.3, 2006, p 4-10.
- Donini, Antonio, 2006. *Humanitarian Agenda 2015: Principles, power and Perceptions*. Preliminary report, Feinstein International Center, 2006.
- Dubois, Marc, 1999. *Beyond the classic humanitarian response: MSF's advocacy in Angola*. *Humanitarian Exchange Magazine*, Issue 19, September 1999. www.odihpn.org/report.asp?id=2342, 13 april 2009.
- Egnell, Robert, 2008. *Between reluctance and necessity: the utility of military force in humanitarian and development operations*. Swedish Defence Research Agency (FOI), Vol 19, No 3, September 2008, p 397-422.
- Fox, Fiona, 2001. *New Humanitarianism: Does It Provide a Moral Banner for the 21st Century?* *Disasters*, 25(4): 275–289. Blackwell Publishing.
- General Assembly Resolution 46/182, 1991. *Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations*.
- GlobalSecurity.org, 2008. *Provincial Reconstruction Teams (PRTs)* <http://www.globalsecurity.org/military/ops/oef-prt.htm>, 20 april 2009.
- IASC Reference Paper 2004. *Civil-Military Relationship in Complex Emergencies*. 28 June 2004.
- Jamieson, Dale, 2005. *Duties to the distant: Aid, Assistance and Intervention in the developing world*. *The Journal of Ethics* (2005) 9: 151–170. Springer.
- Krähenbühl, Pierre, 2004. *The ICRC's approach to contemporary security challenges: A future for independent and neutral humanitarian action*. *IRRC*, September, vol 86, nr 855, p 505-514.
- Malnes, Raino & Midgaard, Knut, 2006. *De politiska idéernas historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Mattli, Karl & Gasser, Jörg, 2008. *A neutral, impartial and independent approach: key to ICRC's acceptance in Iraq*. *International review of the Red Cross*. Vol 90, Nr 869, March 2008.
- Medecins sans frontiers, 2009. *History and principles*. <http://www.doctorswithoutborders.org/aboutus/ref=main-menu>, 13 april 2009.
- Perito, Robert M, 2007. *Provincial Reconstruction Teams in Iraq*. United States Institute of Peace, Special Report. www.usip.org/pubs/specialreports/sr185.pdf. 8 april 2009.
- Regeringens skrivelse 2004/05:52, *Regeringens politik för humanitärt bistånd*.
- Roberts, Peri & Sutch, Peter, 2007. *Politiskt tänkande. En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

- Save the Children, 2004. *Provincial Reconstruction Teams and Humanitarian-Military Relations in Afghanistan*. Registered Charity No. 213890.
- Schweizer, Beat, 2004. *Moral dilemmas for humanitarianism in the era of "humanitarian" military interventions*. IRRC, September, vol 86, nr 855, p 547-564.
- Sheldon, Tony, 2004. *Bearing witness*. British Medical Journal (BMJ), 2004;328:426 (21 February), doi:10:1136/bmj.328.7437.426.
- Tännsjö, Torbjörn, 2000. *Grundbok i normativ etik*. Stockholm: Thales.
- U. S Agency for International Development, 2007. *Iraq PTR's. Provincial Reconstruction Teams*. www.usaid.gov/iraq/contracts/pdf/AI2-ProvincialReconstructionTeams-FACTSHEET.pdf -, 20 april 2009.
- Vedung, Evert, 1977. *Det rationella politiska samtalet*. Stockholm: Aldus/Bonniers.